

Kancelarija visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija
Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije
Palais des nations, 1211 Geneva 10
Switzerland

Dana 01.05.2024. godine

INFORMACIJE POVODOM IZVJEŠTAJA BOSNE I HERCEGOVINE O PRIMJENI MEĐUNARODNE KONVENCIJE O ELIMINACIJI SVIH OBLIKA RASNE DISKRIMINACIJE I PREPORUKA CERD KOMITETA

Uvod

Institucija Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine podnosi paralelni izvještaj Komitetu za eliminaciju rasne diskriminacije kojim se reflektuje na kombinovani XIV i XV izvještaj Bosne i Hercegovine od 25.11.2022. godine. Ovim putem institucija Ombudsmena za ljudska prava, kao državni mehanizam za zaštitu ljudskih prava koji ujedno obavlja funkciju tijela za jednakost, iznosi svoja zapažanja u pogledu provođenja Konvencije o eliminaciji rasne diskriminacije u Bosni i Hercegovini i zaključnih razmatranja Komiteta. Prema navedenom okviru, u ovom izvještaju obrađene su teme iz direktnog domena rada Ombudsmena za ljudska prava i dat je osvrt na pojedine stavove iznesene u izvještaju države iz perspektive institucije Ombudsmena.

Napredak u provođenju Zakona o zabrani diskriminacije

Komitet preporučuje da država članica ubrza usvajanje nacrtu izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije i osigura nezavisnost Institucije ombudsmana za ljudska prava, obezbijedi njenu finansijsku autonomiju i izdvoji neophodne finansijske i ljudske resurse kako bi ona djelotvorno obavljala izvrši svoj mandat, uključujući aktivnosti protiv diskriminacije, u punoj saglasnosti sa principima koji se odnose na status nacionalnih institucija za unapređenje i zaštitu ljudskih prava (Pariški principi). Komitet takođe preporučuje da država članica provede preporuke koje je izdao Ombudsman, uključujući i one o privatnim pravnim licima.

(The Committee recommends that the State party expedite the adoption of the draft amendments to the Law on Prohibition of Discrimination and ensure the independence of the Institution of Human Rights Ombudsman, secure its financial autonomy and allocate the necessary financial and human resources for it to effectively carry out its mandate, including anti-discrimination activities, in full compliance with the principles relating to the status of national institutions for the promotion and protection of human rights (the Paris Principles). The Committee also recommends that the State party implement the recommendations issued by the Ombudsman, including those on private legal entities.)

Institucija ombudsmena primjenjuje Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini u skladu sa unaprijeđenim zakonskim okvirom za zaštitu od diskriminacije, koji je proistekao iz izmjena Zakona iz 2016. godine, a koji podrazumijeva proširen obim nadležnosti Institucije ombudsmana i

Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije. Ovo se naročito ogleda u proširivanju liste osnova po kojima je zabranjena diskriminacija¹, propisivanju težih oblika diskriminacije², poboljšanju proceduralnih aspekata Zakona³ i definisanju pravne snage preporuka Ombudsmana u dokaznom postupku pred sudovima.⁴ Takođe, predviđena je znatno veća uloga Ombudsmana u aktivnostima promocije antidiskriminacijske zaštite, koja se ogleda u informisanju javnosti, podizanju svijesti, provođenju kampanja i drugim oblicima prevencije diskriminacije.⁵

Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini⁶ povjerava Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine status “centralne institucije nadležne za zaštitu od diskriminacije” i u tu svrhu predviđa osnivanje i rad posebnog odjela s isključivim zadatkom razmatranja predmeta diskriminacije koju je počinila bilo koja pravna ili fizička osoba u bilo kojoj oblasti života. Od usvajanja izmjena Zakona o zabrani diskriminacije iz 2016 godine, žalbe iz oblasti diskriminacije su sve kompleksnije, jer je preporukama Ombudsmena data snaga dokaznog sredstva u sudskom postupku.

Ovo nesumnjivo predstavlja napredak u provođenju Zakona o zabrani diskriminacije, ali postavlja pitanje kapaciteta jer su za ovakvu ulogu u drugim zemljama osnovane zasebne institucije (tijela za ravnopravnost), ali i pitanje podrške ovakvoj ulozi Ombudsmena za ljudska prava koja nije dovoljno prepoznata od strane vlasti. Ovo je posebno izraženo u činjenici da do obezbjeđivanja budžetskih sredstava za tu funkciju ovog tijela nikada nije došlo iako takva obaveza proizilazi iz člana 7. Pomenutog Zakona. Ombudsmeni svake godine uz svoj osnovni budžetski zahtjev Ministarstvu finansija i trezora dostavljaju aneks kojim traže sredstva za izvršenje ove zakonske obaveze. Ovaj zahtjev je podnesen i u okviru budžeta za 2024. godinu i isti nije prihvaćen.

Budžet Institucije ombudsmena od 2018. godine iznosio je:

- za 2018. godinu budžet je iznosio 2.678.000 KM
- za 2019. godinu budžet je iznosio 2.596.000 KM
- za 2020. godinu budžet je iznosio 2.482.000 KM
- za 2021. godinu budžet je iznosio 2.482.000 KM
- za 2022. godinu budžet je iznosio 2.806.500 KM
- za 2023. godinu budžet je iznosio 3.241.000 KM

Iako je iz naprijed navedenog vidljivo da je došlo do povećanja budžeta Institucije ombudsmena od 2022. godine, prednje je vezano uz rast plata i naknada uposlenih u javnom sektoru. Institucija je, dakle, i dalje suočena sa ograničenjima u pogledu jačanja kapaciteta, što se ogleda u nedovoljnim finansijskim sredstvima, a posebno prostornim kapacitetima.

---

¹ Kroz ove izmjene zakona seksualna orijentacija i rodni identitet su terminološki ispravno imenovane kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija. Pored toga, kao zabranjeni osnov diskriminacije navedene su i spolne karakteristike, starosna dob i invaliditet.

² Višestruka diskriminacija (članak 4, stav 4), ponovljena diskriminacija (članak 4, stav 5) i produžena diskriminacija (članak 4, stav 6).

³ glede odredaba o žurnosti postupka (član 11), posebnim tužbama (član 12), nadležnosti sudova i rokovima (članak 13), propisivanjem mjera osiguranja (član 14), preraspodjele tereta dokazivanja (članak 15), sudjelovanja trećih osoba (članak 16), mogućnost podnošenja kolektivnih tužbi (član 17).

⁴ Član 15, stav 9

⁵ Član 7, stav 2, točka (l)

⁶ Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 59/09 i 66/16;

Kao pozitivan pomak ombudsmeni ističu zapošljavanje dva nova pravnik u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije u periodu izvještavanja, čime je ukupan broj pravnik u ovom Odjelu povećan sa tri na pet. Istovremeno, statistički pokazatelji, kao i struktura žalbi ukazuju da ova oblast zahtijeva stalno jačanje kapaciteta gdje bi se fokus više trebao usmjeriti na proaktivno djelovanje, kako bi se smanjio broj žalbi koje se podnose. Praksa je pokazala neujednačenost sudskog postupanja u primjeni odredbe prema kojoj je sud dužan uzeti preporuke Ombudsmena u razmatranje, što predstavlja indikator potrebe edukacije sudija o ovom pitanju. Prema procjenama ombudsmena, i dalje postoje neprijavljeni slučajevi diskriminacije zbog generalnog nepovjerenja u institucije kao i zbog straha od eventualnih negativnih posljedica po lični status žrtava.

Provođenje preporuka Ombudsmena BiH, nije na zadovoljavajućem nivou, zbog čega je Institucija Ombudsmena, prvi put od osnivanja 1996. godine odlučila izraditi Specijalni izvještaj o provođenju preporuka Ombudsmena za ljudska prava, koji analizira razloge izostanka saradnje od strane javnih tijela, označava javne organe koji ne provode preporuke Ombudsmena BiH, te koji će kao takav biti javno predstavljen zakonodavnim tijelima na svim nivoima vlasti tokom 2024. godine.

Konačno, BiH je usvojila Zakon izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH. Članom 4a⁷ predviđena je uspostava nezavisnog preventivnog mehanizma. Budžet institucija BiH za 2024. godinu nije usvojen, sredstva za funkcionisanje preventivnog mehanizma, iako predviđena, još uvijek nisu raspoloživa.

Migracije i azil

Komitet preporučuje da država potpisinica: poveća kapacitete za prihvata kako bi smjestila sve tražitelje azila, i osigura im pristup osnovnim uslugama; riješi nedostatke u postupku traženja azila kako bi garantirala da sve osobe koje imaju namjeru da traže azil mogu to da urade i da uživaju proceduralna pravna jamstva, uključujući informacije o svojim pravima, pružanje besplatne pravne pomoći i prevodilačkih usluga; osigura da odluka o provođenju skraćenog postupka bude primjereno procijenjena, poštujući sva pravna jamstva i ne rezultira kršenjem principa zabrane protjerivanja; da se maloljetnicima bez pratnje osiguraju staratelji u svim koracima postupka traženja azila; da zadržavanje u pritvoru tražitelja azila bude krajnja mjera; da nastavi sa svojim naporima na provedbi Konvencije iz 1954. godine o statusu lica bez državljanstva i Konvencije iz 1961. godine o smanjenju broja lica bez državljanstva.

Svjesni važnosti problematike migracija u Bosni i Hercegovini, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine sačinili su Specijalni izvještaj o stanju u oblasti migracija u Bosni i Hercegovini⁸. Specijalnim izvještajem konstatovano je stanje u Bosni i Hercegovini koje se odnosi na migracije i azil, istaknuti su i pojedini pozitivni pomaci u oblasti migracija, te uvažavajući situacijsku analizu i relevantno domaće i međunarodno zakonodavstvo, upućene su preporuke nadležnim institucionalnim mehanizmima. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine iskazali su zabrinutost u vezi neefikasnog postupanja nadležnih organa koja je bila evidentna u svim fazama postupanja prema migrantima.

---

⁷ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 61/23

⁸ Izvještaj prezentovan na pres-konferenciji u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine dana 10.01.2019. godine i upućen svim nadležnim organima na dalje postupanje;
https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2019010713545979bos.pdf

Nakon izdavanja Specijalnog izvještaja bilježi se napredak u vezi povećanja kapaciteta za prihvata tražitelja azila, a što je rezultat usvajanja niza odluka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, i to: Odluke o određivanju privremenih prihvatnih centara za smještaj migranata⁹ donesene 11.03.2019. godine i Odluke o formiranju privremenog prihvatnog centra za smještaj migranata na lokaciji "Lipa"¹⁰, donesne na 137. vanrednoj sjednici održanoj 21.12.2020. godine.

U toku 2019. godine izvršena je posjeta Privremenom prihvatnom centru "Ušivak", i tom prilikom konstatovani su pozitivni pomaci kada je u pitanju pravni status migranata. Sa danom posjete svi zatečeni migranti imali su potvrdu o iskazanoj namjeri za azil. Nevladina organizacija Vaša prava BiH migrantima pruža besplatnu pravnu pomoć dok im se psihosocijalna zaštita pruža posredstvom Bosanskohercegovačke inicijative Žene. Sagledani su uvjeti boravka s akcentom na dječiji smještaj, obezbjeđenje prevodilaca i saradnju sa zdravstvenim ustanovama.

Evidentan je pomak u postupku upoznavanja tražitelja azila o njihovim pravima na jeziku koji razumiju, na način da je pravni okvir za korištenje usluga zajedničkih prevoditelja uspostavljen potpisivanjem Protokola o korištenju zajedničke liste prevoditelja u oblasti migracija i azila od strane svih država članica MARRI¹¹. Tokom 2019. godine uspostavljena je nova centralna baza podataka o strancima, u okviru koje je izvršena nadogradnja modula za azil i koja je usklađena sa odredbama Zakona o strancima i Zakona o azilu.

Kada je u pitanju procijenjenost odluke o korištenju skraćenog postupka po zahtjevu za azil, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine istu donosi u postupku propisanom u članu 45. Zakona o azilu. Bez obzira da li se rješenje po zahtjevu za azil donosi po redovnom ili skraćenom postupku, svaki tražilac azila uživa sve garancije u postupku.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine koriste ovaj izvještaj da istaknu problem maloljetnih osoba koji se nalaze u pokretu na teritoriji Bosne i Hercegovine, bez roditelja ili staratelja. Nije sistemski riješeno pitanje imenovanja staratelja po službenoj dužnosti, zaštite i smještaja djece, posebno van redovnog radnog vremena centara za socijalni rad. Većina Centara za socijalni rad ima redovno radno vrijeme do 16:00 sati što ima značajne implikacije u slučajevima potrebe zaštite prava, nakon okončanja radnog vremena. U predmetima ove vrste, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine postupaju na način da traže urgentno postupanje nadležnih kako bi se djeci u što kraćem roku odredio staratelj i na taj način zaštitio najbolji interes djeteta.

U postupku azila uzimaju se u obzir Konvencija iz 1954. godine o statusu lica bez državljanstva i Konvencija iz 1961. godine o smanjenju broja lica bez državljanstva. Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donio je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku¹² koji reguliše status lica koja nisu upisana u matične knjige. Ovim Izmjenama i dopunama definisan je postupak utvrđivanja vremena i mjesta rođenja lica koja nisu upisana u matičnu knjigu rođenih i ne mogu dokazati mjesto i vrijeme rođenja.

---

⁹ „Službeni glasnik BiH“, broj: 28/19

¹⁰ „Službeni glasnik BiH“, broj: 2/21

¹¹ Izvještaj o radu Koordinacijskog tijela za pitanja migracija u BiH zaključno sa 31.12.2020. godine, <http://msb.gov.ba/PDF/19052021.pdf>

¹² „Službene novine Federacije BiH“ broj: 11/21

Osoba bez državljanstva tj. apatrid je neko koga nijedna država po svojim zakonima ne smatra svojim državljaninom. Apatridija ima stvarni i razarajući uticaj na živote pojedinaca, njihovih porodica a u konačnom i zajednice. I pored određenog nivoa napretka koji je ostvaren u oblasti matičnih knjiga u Bosni i Hercegovini u smislu njihove usklađenosti sa međunarodnim standardima, još uvijek postoje različite prepreke i nedostaci kako u sadržaju, tako i u samoj primjeni propisa koje je neophodno otkloniti u cilju uspostave efikasnog sistema prevencije i eliminacije fenomena apatridije. Ombudsmeni su pristupili sveobuhvatnoj analizi ove problematike u cilju izrade „Specijalnog izvještaja o stanju ljudskih prava osoba bez državljanstva (apatrida) i osoba pod rizikom od apatridije na teritoriji Bosne i Hercegovine“.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine iskazuju zabrinutost zbog činjenice da iako je uspostavljena Radna grupa za izradu Strategije u oblasti migracija i azila i Akcijskog plana za razdoblje 2021. - 2025. godine, ovi dokumenti još uvijek nisu usvojeni.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine sastali su se sa specijalnim izvjestiocem UN-a za ljudska prava migranata, te ga informisali o poduzetim aktivnostima u ovoj oblasti.

Govor mržnje i zločini iz mržnje

Komitet preporučuje da država članica u svoj Krivični zakon uključi odredbu o rasističkim motivima kao otežavajućoj okolnosti.

Komitet preporučuje da država članica izmijeni svoje krivično zakonodavstvo kako bi u potpunosti bilo u skladu sa odredbama člana 4. Konvencije.

Podsjećajući na svoju Opštu preporuku br. 35 (2013) o borbi protiv rasističkog govora mržnje, Komitet preporučuje da država članica:

(a) Preduzme odgovarajuće mjere da oštro osudi i distancira se od rasističkog govora mržnje i diskriminatornih izjava u javnom diskursu, uključujući javne ličnosti na državnom i entitetskom nivou;

(b) Pozove odgovorne strane da osiguraju da njihove javne izjave ne doprinose podsticanju rasne mržnje;

(c) efektivno primijeni svoje zakonodavstvo registrovanjem, istragom, izvođenjem pred lice pravde slučajeva govora mržnje i zločina iz mržnje i sankcionisanjem odgovornih odgovarajućim kaznama;

(d) Ojača resurse Regulatorne agencije za komunikacije i Vijeća za štampu i intenzivira senzibilizaciju medija, uključujući kroz Plan akcije za edukaciju o ljudskim pravima za novinare i medijske profesionalce.

(The Committee recommends that the State party include in its Criminal Code a provision on racist motive as an aggravating circumstance.

The Committee recommends that the State party amend its criminal legislation to fully comply with the provisions of article 4 of the Convention.

Recalling its general recommendation No. 35 (2013) on combating racist hate speech, the Committee recommends that the State party:

(a) Take appropriate measures to strongly condemn and distance itself from racist hate speech and discriminatory statements in public discourse, including by public figures at the State and entity levels;

(b) Call upon those responsible to ensure that their public statements do not contribute to incitement of racial hatred;

(c) *Effectively apply its legislation by registering, investigating, bringing to justice cases of hate speech and hate crime and sanctioning those responsible with appropriate penalties;*

(d) *Strengthen the resources of the Communications Regulatory Agency and the Press Council and intensify the sensitization of the media, including through the Plan of Action for human rights education for journalists and media professionals.)*

Zakonodavstvo na entitetskom nivou kriminalizuje govor mržnje samo kada raspiruje nacionalnu, vjersku i rasnu mržnju. Također, dok krivični zakoni postoje na svakom od ovih nivoa, zakoni kojima se uređuje određena materija u nekim slučajevima propisuju određene aktivnosti kao krivična djela. Krivična djela govora mržnje su načelno usklađena u cijeloj BiH. Međutim, krivičnopravna praksa ima ograničen domet i primjenjiva je samo na govor koji raspiruje nacionalnu, rasnu i vjersku mržnju. Ostale osnove nisu obuhvaćene. Pored toga, broj ljudi protiv kojih je vođen sudski postupak zbog krivičnog djela govora mržnje je relativno mali u poređenju sa relativno velikom zastupljenošću govora mržnje u javnom prostoru.

Dostupne statistike za period izvještavanja pokazuju: u 2022. godini, registrovana su 42 slučaja krivičnih djela počinjenih iz mržnje, od čega je podignuta optužnica u njih osam, a šest je okončano osuđujućom presudom. U 2021 godini, od 45 registrovanih slučajeva, u sedam je podignuta optužnica a četiri su okončana izricanjem osuđujuće presude. U 2020. godini, registrovano je osam takvih slučajeva, od kojih je u svih osam podignuta optužnica a pet je okončano izricanjem osuđujuće presude. U 2019. godini, od 21 slučaja u 13 je podignuta optužnica a devet je okončano izricanjem osuđujuće presude.¹³ Sudska praksa o zločinima iz mržnje nije usklađena. Policiji i tužiteljima nije u potpunosti jasno kako da identificiraju element mržnje u ovim odredbama, što znači da se u velikom broju prijavljenih incidenata ne odmakne dalje od početne istražne faze.

Dodatni problem predstavlja i nejasnoća u pogledu izraza korištenih u propisivanju krivičnog djela govora mržnje. Na primjer, uz izuzetak Krivičnog zakona Brčko distrikta, nijedan od zakona ne daje definiciju izraza „mržnja“. Pored toga, BiH je pristupila Konvenciji Vijeća Evrope o visokotehnološkom kriminalu i njenom dodatnom protokolu i ratificirala je, ali je ona samo djelimično implementirana. Krivičnim zakonima nije propisano nijedno posebno krivično djelo koje se odnosi na zabranjeni govor na internetu.

Za razliku od nekih evropskih zemalja, BiH nema *lex specialis* zakone o govoru mržnje. Sva krivična djela koja se tiču govora mržnje propisana su krivičnim zakonima. Pored ovih, niz drugih zakona regulira elemente zabrane govora mržnje, uključujući Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH te Izborni zakon.

Kada su u pitanju incidenti u domenu govora mržnje, može se zaključiti da postoje manifestacije govora mržnje na nacionalnoj osnovi, vjerskoj osnovi, kao i incidenti usmjereni prema vjerskim simbolima, govor mržnje usmjeren prema osobama koje su pripadnici LGBTI populacije.

---

¹³ OSCE/ODIHR Hate crime reporting

Podaci o govoru mržnje na internetu su nedosljedni, ali većina aktera navodi da se čini da je on u porastu i da se internetske platforme često koriste za raspirivanje mržnje i širenje lažnih vijesti.

Situacija povratnika

Komitet poziva državu članicu da ojača svoje mjere usmjerene na favoriziranje održivog povratka i reintegracije povratnika. U tu svrhu, Komitet preporučuje da država članica obezbijedi dovoljna finansijska sredstva za punu provedbu Revidirane strategije za provedbu Aneksa 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma u različitim područjima života, kao što su stanovanje, zapošljavanje i pristup zdravstvenoj zaštiti i socijalna davanja. Komitet također preporučuje da država članica osigura da povratnici ne budu u nepovoljnom položaju u pogledu pristupa svojim pravima bez obzira na to gdje borave na teritoriji države članice.

Sporazumom o izbjeglicama i raseljenim licima predviđena je obaveza države i njenih entiteta da stvore političke, gospodarske i socijalne uvjete za dobrovoljni povratak. Povratnici prava ostvaruju u skladu s entitetskim i kantonalnim zakonima koji najčešće nisu međusobno usklađeni, zbog čega iako su ostvarili pravo na zdravstvenu, socijalnu ili drugi vid zaštite, u slučaju promjene mjesta prebivališta ili povratka u prijeratnu sredinu, područje drugog entiteta, moraju ponovno prolaziti proceduru uvođenja u pravo. U FBiH putem Zakona o raseljenim osobama i povratnicima u FBiH i izbjeglicama iz BiH¹⁴, u RS-u Zakon o raseljenim licima, povratnicima i izbjeglicama u RS¹⁵.

Pitanja nemogućnosti obnove oštećenih objekata, procedura javnih poziva, prava povratnika u oblasti obrazovanja, zapošljavanja i dalje se pojavljuju kao žalbeni osnovi pred Institucijom obudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Održivost povratka je generalno i prvenstveno ugrožena zbog nedostatka prilike za zapošljavanje. Iz perspektive institucije Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine nedostatak mogućnosti i sistemskih rješenja za zapošljavanje povratnika predstavlja diskriminaciju na osnovu etničkog porijekla na šta je ukazivano preporukama upućenim organima vlasti na svim nivoima, a naročito u povratničkim sredinama.

Konačno, institucija Ombudsmena je u periodu izvještavanja primila nekoliko žalbi koje se odnose na elektrifikaciju povratničkih naselja, koja su prije rata imala uredno plaćen priključak na mrežu. Predstavnici institucije Ombudsmena po obavljenim sastancima sa predstavnicima lokalne vlasti insistiraju na bezuslovnom priključenju povratnika na električnu i vodovodnu mrežu, bez dodatnih administrativnih barijera koje se sada pred njih postavljaju, u vidu finansijskih uslova ili promjene prebivališta, što bi ugrozilo njihov socijalni status ili pravo na zdravstvenu zaštitu.

Također u Bosni i Hercegovini zabilježen je zabrinjavajući trend napada na povratnike.

---

¹⁴ Zakon o raseljenim osobama i povratnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine i izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH, broj: 01-78/05

¹⁵ Zakon o raseljenim licima, povratnicima i izbjeglicama u Republici Srpskoj, Službeni glasnik RS, br. 42/05

Socio-ekonomski položaj Roma

Komitet preporučuje državi članici da poboljša upošljavanje etničkih manjina, uključujući posebno pitanje zapošljavanja Roma, u javnom i privatnom sektoru, kroz implementiranje strategija koje će obučavati i kvalificirati takve osobe za poslove na tržištu rada, daju i podsticaj poslodavcima za zapošljavanje takvih osoba, i uspostavljanje nezavisnog mehanizma na državnom nivou kako bi se adresirala diskriminacija pri zapošljavanju i promociji u javnom i privatnom sektoru zapošljavanja/rada.

Posebno se osvrćući na Opštu preporuku br. 27, Komitet nalaže državi članici da omogući povratak svih ljudi različitih etničkih pripadnosti, posebno Roma, u njihove prijeratne domove, osigura mogućnost da zakonski zauzmu i sigurno žive u nezvaničnim Romskim naseljima, a gdje je to potrebno, osigura adekvatan alternativni smještaj ili naknadu za raseljene Rome, uključujući i prijeratne korisnike koji su iseljeni iz svojih naselja ili čiji su domovi uništeni.

Osnovni problemi u stambenom zbrinjavanju romske populacije ogledaju se u lošoj implementaciji Akcionog plana, nedostatku finansijskih sredstava, komplikovanim i dugim procedurama, nedovoljnoj saradnji između romskih udruženja, migraciji romskih porodica, nedostatku građevinskog zemljišta, neriješenim imovinskim odnosima, nemogućnosti legalizacije postojećih objekata, otporu lokalnog stanovništva, nedovoljnim tehničkim i higijenskim uslovi u kojima žive Romi, te odsustvo dobre volje lokalnih organa uprave.

Složena ekonomska situacija i negativan uticaj svjetske ekonomske krize, uz nizak nivo obrazovanja i radnih kvalifikacija, su osnovni uzroci dosta lošeg stanja u oblasti zapošljavanja Roma, što je jedan od uzroka i njihove loše integriranosti u društvo i što je signal za preduzimanje odgovarajućih mjera. Uočeno je da se lica romske nacionalnosti ne prijavljuju na evidenciju nezaposlenih ili se ne izjašnjavaju kao Romi prilikom prijavljivanja. Ne postoji informacija koliko je zaista Roma koji su bili uključeni kroz programe zapošljavanja ostalo da radi nakon isteka perioda sufinansiranja prema javnom pozivu. Osnovni problemi su nedostatak strukovnog obrazovanja, nedovoljna angažovanost Roma, neobrazovanost, nepovjerenje poslodavaca, nepotizam, nepodsticanje otvaranja samostalnog preduzetništva, predrasude i stereotipi.

Prema zakonodavstvu koje uređuje oblast zdravstvene zaštite, građani Romske nacionalnosti uživaju prava na zdravstvenu zaštitu pod jednakim uslovima kao i drugi građani. Međutim, ono što se mora uzeti u obzir je činjenica da se zdravstvena zaštita veže za status zdravstvenog osiguranja koji se najčešće dobija po uslovu zaposlenja ili obrazovanja, gdje su Romi tradicionalno isključeni. Romska udruženja su stajališta da je u oblasti zdravstvene zaštite romske populacije urađen najveći pomak, iako su i dalje prisutni određeni problemi kao što je pristup zdravstvenoj zaštiti Roma preko 65 godina koji se ne nalaze na listi Zavoda za zapošljavanje, nisu u radnom odnosu i nemaju ostvarenu penziju, te djeca koja ne idu u školu. Mjere koje su doprinijele da Romi imaju pristup zdravstvenoj zaštiti su: osiguranje preko Zavoda za zapošljavanje i Centara za socijalni rad, te ostvarenom saradnjom sa organima uprave.

Pristup zdravstvenoj zaštiti je i dalje otežan zbog postojanja administrativnih barijera, predrasuda, periodična zdravstvena zaštita, npr. u trajanju od tri mjeseca, neažurnost prijave na

Zavod za zapošljavanje, neinformiranost Roma o mogućnosti osiguranja na zdravstveno osiguranje, neovjerene zdravstvene knjižice.

Veliki problem i jedan od ključnih razloga lošeg stanja u oblasti prava Roma njihova neupućenost u prava koja im pripadaju i načine na koje mogu da ih ostvare i zaštite. Zbog toga je neophodno vršiti edukacije romske populacije o osnovnim ljudskim pravima i načinima njihovog ostvarivanja, prepoznavanja diskriminacije i razlikovanje iste od ostalih oblika kršenja prava sa kojima se susreću. Takođe, potrebno je i djelovati u pravcu osvješćivanja ostalih građana kako bi se suzbile predrasude i stereotipi koji postoje prema Romima.

U pogledu ostvarivanja prava na upotrebu jezika nacionalnih manjina potrebno je:

- kreirati modele fakultativnog učenja jezika u onim situacijama gdje nije moguće organizovati redovnu nastavu;
- uključiti akademsku zajednicu i istraživače jezika kako bi na sveobuhvatan način snimili stanje prisutnosti i upotrebe jezika nacionalnih manjina na terenu;
- pokrenuti inicijativu za uvođenjem sadržaja u osnovnim školama o jeziku, kulturi i istoriji pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Segregacija u obrazovanju

Komitet preporučuje da država članica ojača svoje napore da okonča sve oblike segregacije u obrazovnom sistemu, uključujući praksu „dviije škole pod jednim krovom“ i monoetničke škole i dalje razvija zajednički osnovni nastavni plan i program i inkluzivniji obrazovni sistem za svu djecu, poštujući njihov jezik.

Vrhovni sud Federacije BiH 29.08.2014. godine donio je presudu prema kojoj praksa „2 škole pod 1 krovom“ predstavlja etničku segregaciju učenika i naložio da takva praksa, koja je prisutna u Federaciji Bosne i Hercegovine, mora biti ukinuta¹⁴.

Vrhovni sud Federacije BiH¹⁷ odbacio je zahtjev za reviziju presude Kantonalnog suda u Travniku zauzevši stav da: "Mogućnost i postojanje dva nastavna plana i programa na bosanskom i hrvatskom jeziku sa zajedničkom jezgrom 70 posto saglasno je i s Konvencijom protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju, koju je BiH ratificirala". Navedena presuda ukinuta je Odlukom Ustavnog suda BiH¹⁶. Istom odlukom *Utvrđeno je kršenje zabrane diskriminacije iz člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u vezi s pravom na obrazovanje iz člana II/3.1) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 2. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, te kršenje člana 1. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*

Usprkos navedenom u pojedinim kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine ova praksa do danas nije ukinuta, a djeca iz različitih etničkih grupa i dalje pohađaju različite nastavne programe.

---

¹⁶ Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP-166/18 od 15.07.2021. godine